

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA FENOMENULUI VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

Ludmila ZMUNCILA

Catedra Științe ale Educației

Violence has bad consequences (social, economic, psychological, etc.) as for women and children as well for men. The tolerance of violence acceptable in many countries once again shows the necessity of changing of gender role in society and gender stereotypes. Such changes will do towards the prevention of violent, abusive behavior in gender relationship.

Ce este violența domestică/vioența în familie?

Violența domestică reprezintă orice acțiune sau inacțiune comisă în cadrul familiei de către unul dintre membrii acesteia, care amenință viața, integritatea fizică sau fiziologică sau libertatea unui alt membru al familiei și cauzează un prejudiciu serios dezvoltării personalității acestuia [4].

Înțelegerea fenomenului poate fi facilitată prin specificarea noțiunilor de violență în familie și violență domestică. La analiza acestora trebuie ținut cont atât de conținutul definițiilor, cât și de aspectele psihosociale și legislative. Astfel, violența în familie se referă la toate acțiunile fizice, sexuale, psihologice, economice, de ordin abuziv într-o relație de tip familial legal. Noțiunea de violență domestică (domestic violence – engl.) este mai largă, acoperind și sfera relațiilor agresive dintre concubini. J.Mertus propune a considera drept violență domestică violența dintre membrii familiilor sau membrii aceleiași gospodării, specificând că în aceste cazuri o persoană obține puterea prin utilizarea coerciției fizice sau emoționale [1, p.111]. În același timp, specialiștii menționează atitudinea rezervată din partea populației față de formula „violență domestică”, atestând astfel importanța selectării noțiunilor adecvate și accesibile¹.

Violența în familie – orice acțiune sau inacțiune intenționată, care nu include acțiunile de autoapărare sau apărare a altor persoane, manifestată fizic sau verbal, prin abuz fizic, psihologic, economic, spiritual sau sexual sau prin cauzare de prejudiciu material sau moral, comisă de un membru al familiei contra unor alți membri ai familiei, inclusiv acțiuni contra minorilor și contra proprietății comune sau personale [3].

Analiza violenței în bază de gen include complexitatea factorilor, condițiilor specifice și consecințelor acțiunilor violente dintre bărbați și femei. Determinarea caracteristicilor de bază ale manifestărilor de violență facilitează prevenirea și combaterea comportamentelor violente.

Tipurile de violență

Violență fizică – vătămare intenționată a integrității corporale sau a sănătății prin exercitarea unor acțiuni: de lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate; otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar.

Violență sexuală – se consideră orice violență cu caracter sexual sau conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru minor al familiei, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozarea copilului și alte atingeri nedorite cu tentă sexuală sau alte acțiuni cu efect similar.

Violență psihologică – include: impunerea voinței sau a controlului personal, provocarea stărilor de tensiune și suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor; amenințări verbale sau prin afișarea ostentativă a armelor, lovirea animalelor domestice; neglijarea; implicarea în viața personală; acte de gelozie; impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială, izolarea de familie, de comunitate, de prieteni; interzicerea realizării profesionale; interzicerea frecventării școlii sau universității, deposedarea de acte de identitate sau privarea intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar.

¹ Drept exemplu, în cadrul discuțiilor asupra proiectului Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței domestice în Moldova majoritatea participanților s-au expus pentru formula „violența în familie”.

Violență economică – privarea de resurse economice, inclusiv, între altele: lipsirea de mijloace de existență primară cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuzarea de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; controlul inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuzul de a susține familia; impunerea la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru minor; alte acțiuni cu efect similar.

Violență spirituală – subestimarea sau diminuarea importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor familiei, interzicere, limitare, luare în derâdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunerea unui sistem de valori personal-inacceptabile, alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare.

Statul are drept responsabilitate să respecte, să protejeze și să realizeze drepturile tuturor cetățenilor.

Dimensiunea de gen a violenței

Violența domestică include toate aspectele de violență apărute într-o relație de tip familial între rude de sânge, rude prin alianță, soți sau concubini [5]. Pentru o analiză profundă a fenomenului violenței domestice este importantă delimitarea clară a următoarelor poziții:

- cine este jertfa și cine-i abuzatorul;
- ce fel de acțiuni și comportamente trebuie calificate drept „violență domestică”.

Formularea clară a noțiunilor are caracter politic și social, creând posibilități de a evidenția conținuturile de bază ale aspectelor rămase în afara atenției societății, ceea ce ar facilita redresarea situațiilor respective. La formularea noțiunii de violență domestică este importantă analiza fenomenului din perspectivă de gen:

- Manifestări ale violenței domestice au loc indiferent de astfel de factori ca etnia, mediul cultural și religios, situația economică, nivelul de educație etc. Violența domestică se răsfrânge atât asupra femeilor, cât și asupra bărbaților. Însă majoritatea acțiunilor de violență domestică sunt întreprinse de bărbați împotriva femeilor.

- Femeile, în comparație cu bărbații, mai des sunt supuse violenței domestice pe parcursul vieții; mai des devin obiectul victimizării repetate; mult mai frecvent suferă de leziuni corporale și au nevoie de asistență medicală; mai des sunt amenințate.

- În plan practic, consecințele violenței domestice asupra modului de trai, a situației financiare și a educației copiilor sunt mai serioase pentru femei comparativ cu bărbații.

Astfel, recunoașterea și sublinierea faptului că anume femeile constituie obiectul direct al violenței domestice, prezintă o parte importantă a definiției acestui flagel; sintagma folosindu-se pentru a desemna, de obicei, violența bărbatului împotriva partenerei sale.

Experții Consiliului Europei afirmă că **violenta față de femei** constituie rezultatul diferenței de putere între bărbați și femei, ducând la discriminarea femeii și în societate, și în familie. Violența în familie subminează dezvoltarea pozitivă a legislației, politicilor și practicilor. Violența față de femei constituie o încălcare a drepturilor omului, depravând femeile de abilitatea de a se bucura de libertățile fundamentale. Violența față de femei este în detrimentul păcii, securității și democrației în Europa.

Definiția ONU a noțiunii “violenta împotriva femeilor” înseamnă „orice act de violență ce are la bază diferențele de sex și care are ca urmare sau poate să aibă ca urmare traume fizice, sexuale sau psihologice sau suferință provocate femeilor, inclusiv amenințarea cu astfel de acte, coerciția sau privarea arbitrară de libertate, fie că au loc în viața publică, fie în cea privată” [2].

În acest context de idei, este extrem de importantă evidențierea factorilor care pot contribui direct sau indirect la manifestarea acțiunilor de violență în bază de gen.

Factorii ce favorizează manifestările de violență având la bază diferențele de gen în contextul cultural, politic și social-economic al Republicii Moldova pot fi specificați în felul următor:

Factori culturali:

- definițiile culturale stereotipe ale rolurilor atribuite fiecărui gen;
- credința în superioritatea inerentă a bărbaților; valorile ce îi dau bărbatului drept de proprietate asupra femeilor și a fetelor;
- familia tratată ca o sferă privată, aflată sub controlul bărbaților – „capul familiei”;
- indiferența opiniei publice față de fenomenul violenței domestice, în special față de femeile agresate;
- tolerarea violenței ca mijloc de rezolvare a conflictelor familiale.

Factori economici:

- dependența economică a femeilor față de bărbați; accesul limitat al femeilor la resurse și credite;
- șomajul sporit în rândul femeilor și al bărbaților;
- discriminarea la angajarea în câmpul muncii;
- sporirea numărului femeilor sărace;
- migrarea economică în masă a femeilor peste hotarele țării în căutarea locurilor de lucru.

Factori juridici:

- analfabetismul juridic al populației în domeniu;
- funcționalitatea inadecvată a legislației existente;
- nedefinitivarea mecanismelor de contracarare a violenței domestice, inclusiv a pedepselor alternative.

Factori politici:

- reprezentarea insuficientă a femeilor în organele puterii, în politică și în sfera juridică;
- tratarea institutului familiei drept o chestiune privată care se află în afara controlului statului;
- afirmarea insuficientă a femeilor ca forță politică.

Violența domestică se află în corelație directă cu rolurile tradiționale ale genurilor și cu interpretarea masculinității. Manifestările agresive au rădăcini adânci în tradițiile culturale și religioase, de multe ori fiind justificate și încurajate prin acțiuni de „a încredința bărbaților grija față de femei”, prin aceasta oferindu-li-se, de fapt, privilegiul nelimitat de a o predomina, controla și stăpâni. Sistemele educaționale și judiciare din unele țări contribuie la infiltrarea în conștiința membrilor societății a faptului, precum că comportamentul violent al bărbaților față de femei ar fi firesc și acceptabil. Avorturile selective (renunțarea la feții de gen feminin), omorârea fetițelor nou-născute, mutilarea genitală a femeilor, maltratarea femeilor sunt acțiuni atestate de veacuri, acceptate, încurajate sau „neobservate” în unele țări.

În acest articol este vizat atât comportamentul abuziv al bărbaților în raport cu femeile, cât și violența bărbaților față de alte persoane de același gen. Orice violență poate avea consecințe nefaste – de ordin social-economic, psihologic și moral atât pentru femei și copii, cât și pentru bărbați. Faptul că atât violența domestică, cât și agresivitatea bărbaților unul față de celălalt sunt acceptate și tolerate în multe țări ale lumii, subliniază necesitatea schimbărilor în repartizarea rolurilor de gen în societate, precum și a lichidării stereotipurilor ce domină în această privință. Atare schimbări ar conduce la prevenirea comportamentului abuziv, violent.

La etapa actuală, însă, fenomenul există, constituind un serios flagel social de pe urma căruia suferă, în primul rând, femeile și copiii. Femeile, de cele mai multe ori, preferă să nu declare cazurile de violență împotriva lor din mai multe motive:

- atitudinea societății față de violență și față de femeie în general deseori provoacă victimei un sentiment acut de rușine și chiar de vină pentru că a fost agresată;
- femeilor le este frică de răzbunarea agresorului, în caz că ele vor face public actul de violență;
- femeile nu au încredere în sistemul judiciar și cel al ocrotirii sănătății;
- atitudinea indiferentă a societății față de violență, îndeosebi violența domestică o poate face pe femeie să se resemneze și să accepte durerea și umilința ca pe „o normă a vieții”.

Bărbații, de asemenea, sunt supuși violenței de cele mai multe ori din cauza stereotipurilor masculine foarte răspândite. Se consideră că bărbații trebuie să manifeste fermitate și rezistență, iar bătăile dintre ei deseori sunt considerate un “ritual”, ceva obișnuit, „un fel de joacă de-a masculinitatea”, deși violența bărbaților față de semenii lor trebuie calificată drept un comportament antisocial, constituind și ea o problemă socială de amploare.

Etape ale violenței domestice

Violența în familie se manifestă ciclic. Din figura 1 conchidem că pot fi distinse trei etape în ciclul violenței.

1. Atmosfera tensionată (de escaladare) – manifestări de violență neînsemnată: gelozie, ironie, certuri neînsemnate, învinuiri etc. Partea victimizată menține starea de spirit, încearcă să influențeze pozitiv atmosfera sau își apără drepturile într-un mod mai puțin activ. Ambele părți încearcă să explice comportamentul agresiv al partenerului/partenerii: stres, probleme financiare, situații tensionate la serviciu, comportamentul unor persoane terțe etc. Cu cât tensiunea sporește, cu atât capacitatea de apărare a victimei se diminuează. La această etapă sunt eficiente serviciile psihologice, îndeosebi pentru sporirea potențialului de apărare a victimei care,

luând decizii oportune, poate combate acțiunile inadecvate ale partenerului/partenerii. În anumite condiții, comportamentul ferm al suferindei/ului poate contribui la obținerea unor schimbări în conduitele agresorului, îl poate convinge prin apeluri la propria conștiință, se pot adresa la servicii specializate, unde ar fi ajutat să excludă parțial, iar apoi total impulsunile violente.

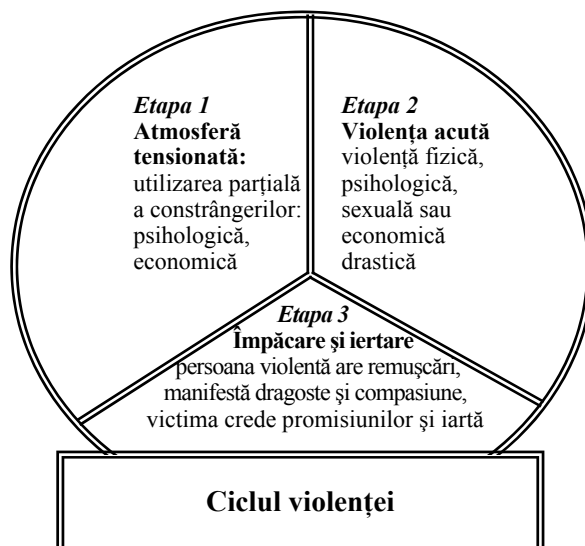

Fig.1. Ciclul violenței.

2. Violența acută – manifestarea comportamentului violent atinge proporții maxime. De regulă, la această etapă victima devine extrem de vulnerabilă, nu mai poate recurge la acțiuni de apărare, tot mai des cade în depresie. Agresorul nu-și mai neagă adevăratele intenții. În cazuri grave incidentul poate fi curmat doar prin implicarea organelor de drept, prin recurgerea la servicii medicale. E de menționat că victima, de regulă, nu se adresează după ajutor. Ea poate fi ajutată de organele de asistență socială, de comunitate și organele comunitare. Rar recurge și la ajutorul rudelor, prietenilor. Dacă aceștia o conving să instituie „pacea în familie”, încep tratative ale părților cu participarea rudelor, care scad din tensiune, dar nu exclud violența.

3. „Luna de miere” (*de detensionare*) – agresorul demonstrează comportament de împăcare, își recunoaște vina. Totuși, găsește loc și pentru învinuirea la adresa partenerului – de regulă acesta este tratat ca fiind cel care provoacă sau, în cel mai bun caz, ca fiind incapabil să curme acțiunile primului. Victima crede, obține promisiuni, speră că „totul va fi bine”. Uită de perioadele precedente. Dar violența poartă un caracter ciclic și ulterior se va manifesta cu o forță sporită.

Partenerii văd unul în altul o persoană sinceră și iubitoare. Încep să creadă că aceasta este realitatea, că sunt potriviți unul pentru altul. Victima crede că dacă îl va ajuta, partenerul se va schimba. Apare o SIMBIOZĂ între parteneri: fiecare e dependent de celalalt. În timpul fazei a III-ea, când armonia în cuplu prevalează, se naște o legătură sufletească între parteneri. Apar toate premisele unei căsnicii reușite, victimei fiindu-i foarte greu să pună capăt relației.

Atitudinea calmă și iubitoare lasă loc pentru incidente. Ciclul violenței poate reîncepe oricând.

Multe femei bătute – și copiii lor – recunosc patternul comportamental (adică un complex de comportamente care tind să apară împreună, formând ceea ce în mod generic este numit „*pattern* comportamental de tip A”) al partenerului lor și încearcă variate mecanisme de a face față episodului violent și de a diminua intensitatea acestuia. De obicei, indiferent de ce face o femeie, aceasta tot este bătută. Multe femei abuzate se tem de acte de violență, se simt vinovate sau își fac griji pentru situația lor economică dacă și-ar părăsi partenerul. Familia este prinsă în această spirală a ciclului violenței. Membrii familiei sunt izolați, imobilizați, speriați și defensivi. Toți își fac iluzii că totul se va schimba, dar nu fac nimic în mod real. Acest model al ciclului violenței prezintă anumite diferențe, de la o situație la alta:

– deși ciclul violenței apare în majoritatea relațiilor violente, perioada dintre două episoade violente poate varia de la zile la săptămâni sau luni;

- nu toate femeile trăiesc experiența violenței în acest fel; unele pot să nu experimenteze faza "lunii de miere";
- ciclul violenței face referire doar la incidentul violent în sine și nu ia în considerare comportamentul dominant care se manifestă tot timpul;
- nu ia în considerare toate formele de abuz cum ar fi cel sexual, verbal, psihologic, spiritual, economic sau social;
- conduce la un model de intervenție în care abuzatorul este învățat să-și controleze comportamentul violent prin furie, care nu ia în considerare atitudinile privind statutul femeii.

Consecințele violenței domestice

Violența domestică are efecte dezastruoase asupra femeii: sănătatea fizică și psihică afectată, productivitatea muncii redusă, calitatea vieții scăzută etc. Extrem de afectați sunt și copiii care au fost martorii actelor violente dintre părinți (deseori ei reproduc violența în propriile familii). Consecințele violenței domestice asupra femeilor și bărbaților [6, p.100]:

- *sănătatea fizică*: disabilități permanente, obezitate severă, disfuncții gastrointestinale, complicații somatice;
- *sănătatea sexual-reproductivă*: disfuncții ginecologice, infertilitate, disfuncții sexuale, inflamații pelviene, sarcină cu complicații/avort spontan, sarcină nedorită, ITS, HIV;
- *sănătatea psihologică și comportamentală*: stres posttraumatic, depresie, anxietate, fobie/panică, disfuncții ale somnului și digestiei, stimă de sine joasă, dereglări psihosomatice, fumat, abuz de alcool și droguri, comportament suicidal, comportament sexual de risc etc.;
- *consecințe fatale*: omucidere, suicid, mortalitate maternă, SIDA.

Cunoașterea aspectelor menționate mai sus poate facilita lucrul de prevenire a violenței în familie a specialiștilor din diverse domenii.

Un rol aparte la acest capitol revine sistemului de învățământ, care reprezintă un instrument important de socializare a tinerilor.

Recomandări:

1. Elaborarea unui plan național de acțiuni întru implementarea Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.
2. Organizarea campaniilor de informare a populației asupra fenomenului violenței în familie și prevenirea acestuia.
3. Introducerea subiectului prevenirii violenței în familie în activitățile educaționale ale sistemului de învățământ la toate treptele și nivelurile.
4. Antrenarea cadrelor didactice în scopul pregătirii acestora pentru abordarea subiectului menționat în cadrul activităților educaționale formale și nonformale.

Referințe:

1. Acțiune locală / Schimbare globală: Studiu despre drepturile umane ale femeilor / J.Mertus, N.Flowers, M.Dutt. - Chișinău, 2005, p.111.
2. Declarația asupra eliminării violenței față de femei, 1993, art.1.
3. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, martie 2007.
4. Recomandarea Consiliului Europei 1 nr. 85(4) privind violența domestică.
5. Violența domestică: aspecte sociale și legislative. - Chișinău: USM, 2005.
6. World report on violence and health, WHO. - Geneva, 2002.

Prezentat la 07.05.2007